

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Marek J. Lidé z Poljany. Původní román z Podkarpatské Rusi. Nákladem administrace «Národní politiky». č.200-276 (24.07.1937-08.10.1937). – Praha, 1937;* 2. *Budín V. Podkarpatská Rus očima česků. – Praha, 1996;* 3. *Бача Ю., Ванат І., Маркусъ В., Мишанич О., Чучка П. Карпаторусинство: історія і сучасність. – К., 1994;* 4. *Мої зустрічі на Срібній землі: есе, спогади, живопис, графіка, дослідження. – Ужгород, 2005;* 5. *Копытянская Н. Иван Ольбрахт – человек, писатель, публицист. – Львов, 1991.*

Мушкетик Л.Г. (Київ, Україна)

Мандрівні мотиви в українському фольклорі про угорського короля Матяша Корвіна (казка «про Матяша та Поган-дівча»)

У статті розглянуто міжнародні мандрівні мотиви в західноукраїнському фольклорі про відомого угорського правителя середньовіччя короля Матяша Корвіна, зокрема на прикладі чарівної казки «Про Матяша і Поган-дівча». Просліджено походження окремих сюжетів та мотивів, їх трансформації та локальні версії.

Ключові слова: народна казка, західноукраїнський, король Матяш Корвін, Поган-дівча, міжнародний, локальний, сюжети, мотиви.

В статье рассмотрены международные «странствующие» мотивы в западноукраинском фольклоре об известном венгерском правителе времен средневековья короле Матяше Корвине, в частности на примере волшебной сказки «О Матяше и Поган-девушке». Прослеживается происхождение отдельных сюжетов и мотивов, их трансформации и локальные версии.

Ключевые слова: народная сказка, западноукраинский, король Матяш Корвин, Поган-девушка, международный, локальный, сюжеты, мотивы.

The article deals with international traveling motives in the West-Ukrainian folklore about the famous Hungarian ruler of the Middle Ages King Matthias Corvin, particularly at the example of the fairy tale about «Matthias and bad-girl (Pogan-girl)». In the article is analyzed the origin of some plots and motives, their transformation and local versions.

Key words: folk tale, West-Ukrainian, King Mathias Corvin, bad-girl (Pogan-girl), international, local, plot, motive.

Володимир Гнатюк свого часу писав, що деякі твори мають чисто локальний характер і не йдуть поза свій народ, плем'я, околицю, чи село, інші набирають загального значення і починають мігрувати з села в село, з краю до краю, від одного народу до іншого [2, 57].

Міжнародного поширення набув фольклор про угорського короля Матяша Корвіна (лат. *Mathias Corvinus*) (1443–1490) з родини Гуняді, що був одним із найвизначніших правителів пізнього середньовіччя в Центральній Європі. Він багато зробив задля зміцнення імперії, її економічного, культурного піднесення, законотворчості. Прославився як король, переможець турків. Невдовзі після смерті його особистість стала легендарною.

Багатий фольклор про короля Матяша існує не лише в угорців, а й у народів, які проживали з ними в одній державі – словаків, румун, українців-русинів, хорватів, словенців, румунів, німців. В українців він репрезентований чарівними та побутовими казками, переказами, частково анекдотами та прислів'ями. Значну частину сюжетів та мотивів українці перейняли з угорської традиції, витоки якої слід шукати в пізній середньовічній літературі й міжнародному фольклорі. В угорців вона представлена переважно жартівливими казками та анекдотами, переказами, прислів'ями та приказками, класичні казки складають лише кілька типів. З іншого боку, до деяких українських казок ім'я Матяша просто долучилося, як один із варіантів таких персонажів як король, пан, суддя, піп тощо, тобто вони виконують одну й ту саму функцію, та є в українському фольклорі й оригінальні сюжети про відомого правителя.

Такою є західноукраїнська чарівна казка про «Матяша та Поган-дівча», що збереглася в численних, переважно закарпатських версіях. Тут теж знаходимо чимало міжнародних сюжетів, які однак отримали регіональні, локальні версії, пристосувалися до місцевих реалій та персонажів, злилися з місцевими віруваннями та уявленнями. У розглядуваній статті ми зосередимося саме на них.

Усні перекази й казки про короля Матяша в українській традиції здавна привертали увагу багатьох дослідників. Народні перекази та казки про короля, зокрема про його поєдинок з Поган-дівчам, ще на початку століття повідомляють І. Семан, М. Врбель [27], народні перекази про славетного короля ми знаходимо у збірниках В. Гнатюка [3;4], розвідках Е. Перфецького [24]. Ґрунтовне дослідження слов'янської народної традиції про Матяша у народів вздовж Дунаю здійснює З. Кузеля [10].

Дослідженням закарпатської оповідальної традиції про відомого можновладця займався відомий збирач і дослідник закарпатського фольклору П. Лінтур [12, 124–134], дослідниця зі Словаччини Н. Вархол [1, 141–154]. У наш час вивченням угорської та слов'янської традиції про короля Матяша цікавиться угорська дослідниця І. Кріза [9; 22]. Спостереження Крізи з сучасних українських дослідників доповнили І. Сенько [15, 84–88], В. Сокіл [16, 91–96], Л. Мушкетик [14; 23, 27–218], І. Керча [8].

На Закарпатті зафіксовано й угорський фольклор про відомого владника [25; 26], він найдужче вплинув на українську фольклорну традицію.

Отже, лише в українському фольклорі збереглася чарівна казка про Матяша і Поган-дівча / Поган-дівку, що живе в численних варіантах і містить кілька сюжетних ліній. Так, оповідь про Матяша долучено до творів про закарпатські замки, зокрема Невицький, в якому мешкала Поган-дівка/ Поган-дівча, туркеня, яка, з одного боку, символізує жорстокого правителя-чужинця (погана), а з іншого – язичницькі сили (rogánu – погань, з угорської – *язичник, язичницький*), і вже цим ворожа місцевим мешканцям.

Зовнішньо вона потворна, у неї пташині ноги (качині / гусячі / курячі/ одна качача, друга козяча). У деяких казках вона «ходить дротом», натягує його між своїми замками, будинками тощо, тобто чіпляючись кігтями як курка. Аби приховати свою ваду, Поган-дівка вбиває по черзі всіх шевців, які не змогли пошити чоботи на її ноги [1, 181]. Та інколи швець виживає завдяки винахідливості, він посипає стежки борошном чи попелом і Поган-дівка лишає на них сліди. А далі, помірявши сліди, він таки шие взуття. Від її голосу піддані стають глухими (цим нагадує билинного Солов'я-розбійника), вона ставить перед людьми нездійсненні вимоги й карає на смерть тих, хто не виконує їх. У пізніших записах її називають «боездатною дівчиною» і прирівнюють до Жанни д'Арк [6, 398]. Тваринні риси, метаморфози тощо Поган-дівки говорять про міфологічне, тотемне походження її образу, як зрештою, й багатьох інших дійових осіб міжнародного фольклору.

Водночас Поган-дівка, як місцевий персонаж, наділена реальними рисами жорстокої поміщиці-самодурки, яка жорстоко визискує своїх кріпаків, вона «мучила людей, мусили іти на роботу, на панской» [1, 145].

В одному з варіантів казки про Матяша дається пояснення самої назви Невицького замку. Поган-дівка була потворна, негарна, але володар Ужгородського замку силою оженив свого сина з нею. Збудували замок. Тоді володар сказав: «То не мій, то моєї невістки замок. Невістчин замок» [15, 124]. Звідси – Невицьке. В іншій версії турецький султан, який переміг володаря Ужгородського замку, примусив його женити свого сина на Поган-Дівці, і щоб небажана невістка була подалі від свекра, він дав наказ будувати замок у Невицькому [6, 401]. Однак загальноприйнятим є наступне пояснення: фортеця Невицьке слугувала для переховування жінок та дітей у час нападів ворогів, тому й назва походить від слова *невистка* – жінка, дівчина. Можливо, саме цим можна пояснити, що в записах Вархол Поган-дівка співає співанки, знає багато пісень, на всі голоси, адже ліричні пісні складала й співала переважно дівчата, жінки.

Далі в казці йдеться про те, що королем (царем) Матяш стає з Божої волі, за призначенням. Літописна угорська традиція різниться від угорських та українських переказів. Згідно з угорським літописом народ рушив до Будайської фортеці і, стоячи на дунайському льоду, висунув вимогу вибрати Матяша королем. Натомість в усній поезії вибори відбуваються з Божого благословення, після пророчих знаків. Цих знаків, чи знамень, є кілька: літаюча корона, розквітлий прутик, знаки на тілі, їжа на залізному столі.

Світові мандрівні сюжети про вибори короля за допомогою літаючої корони та розквітлої галузки набувають місцевих особливостей. Щоб надати оповіді достовірності, збудити симпатію до головного героя, казкар уводить до сюжету місцеві реалії. Так, простий хлопець-русин походить з с. Оріховиця на Закарпатті («Як простий хлопець з Оріховиці став царем»), він наймається служити в малярське село до газди-русина / газди Галайди, оре поле тощо. Однак стати царем йому суджено ще при народженні, про що засвідчено вже на початку твору, а згодом його господар (ним може бути коваль) помічає у хлопця на плечах золотий хрест і передрікає майже по-біблійному: «Я слуга твій буду, не ти мій!» [11, 27]. «Швець мав на плечах якийсь криж, якийсь такий знак мав, з тим знаком ся народив» [1,146]. Маркування певними знаками дослідники відносять до давніх часів ініціації, з часом їх заміняє християнська символіка. До божественних знаків належить і суха гілка, що зазеленіла. Коли проголосили вибори короля, наймит запрогнув іти на коронацію, однак господар поставив умову: якщо ввіткнутий в землю істик (прут) чи бичівно (ручка батога) зазеленіє, поки вони обійдуть усе обійстя, то вони вирушать на коронацію. Так і сталося, гілка зазеленіла, пустила листочки. В одній із версій піп дає слuzі жменю вівса із мішка, овес закільчився, це теж є знаком.

Про витоки та світові версії цього мотиву свого часу написав статтю «Легенда про Пршемислову квітучу ліщину» І. Франко [17, 545–550], однак не згадав казки про Матяша. Він розглянув біблійну легенду про квітучу палицю Арона, на основі якої утворилися різні версії легенд, як церковних, так і світських, у християнських країнах. Увійшли вони й до оповідей про Лібушу й Пршемисла – засновників чеської династії Пршемисловичів.

Ще одним знаменням було споживання їжі на залізі, про це йдеться у казці «Про хлопця, якому сіла на голову царська корона», записаній на Буковині: «Було оголошено заповіт: вибрати наступника із таких, що їдять на залізі. Зібралось офіцерство, панство. – Ти куди? – І я їм на залізі. Коли оремо, то полуднемо коло плуга, хліб і солонину кладемо на обкований залізом насад» [7, 283]. В одному з варіантів селянин Степан орав, а потім сів обідати на плузі. Це був Божий знак, ангел приніс корону і надягнув йому на голову. Е.

Перфецький вважає, що це ім'я є дотичним до імені першого угорського короля Іштвана – Стефана, адже його зображувано в час коронації таким чином, що ангели кладуть корону йому на голову. Обидва мотиви відомі з античної традиції, древніх міфів, вони зустрічаються і в Біблії.

Та найбільше українських варіантів збереглося на згаданий мотив виборів короля з допомогою літаючої корони, яку пускають у повітря, і вона, політавши, три рази поспіль сідає на голову бідного хлопця, чим велике панство страшенно невдоволене: «За тотó го ни хотѣли покоронувати, жи вун такій нивѣликий, худобний, сирохман і Руснак» [3,171]. Хлопець, це може бути слуга, рідко швець може втікати від панів і ховатися в копу сіна, або ж у хаті, та корона влітає через вікно. Інколи корона прибуває від ангелів. Після третього разу пани змушені змиритися, адже це Божественна воля. Корона, що сідає на голову хлопця згідно з волею надприродних сил, є таким оповідальним елементом, паралелі до якого можна знайти у давній культурі, і який у середні віки став частиною епосу багатьох народів Центральної Європи. Те, що король походить з низів і стає ним всупереч волі вельмож, теж вважається Божим призначення. В українському фольклорі, так само як і в сербському, хорватському, угорському тощо наголошено на Божій волі у виборі короля [21, 314].

У сучасніших записках до казок долучаються нові реалії: на бік хлопця стають прості люди, які про коронацію прочитали з газети і пішли в Царгород (Будапешт). Коли корона вибрала Матяша (Матвія, Матія) й пани не захотіли його робити королем, «робітничий люд став за Матвія: Хай живе наш цар Матвій!» [5, 235].

Інша казка «Як сирота Матвій став королем» починається зачином дидактичного спрямування, що, очевидно, додався пізніше: У селі біля Ужгорода жили чоловік і жінка, не мали дітей, уже в роках у них народився син, назвали Матвієм. Перед смертю батько сказав: «Люби правду і роботу – будуть тебе люди поважати!». Мати теж сказала, вмираючи: «Роби людям добро, Матвійку!» [18, 21].

Король Матяш стає на боротьбу із завойовницею, яка осіла в Невицькому замку. При цьому він використовує не лише свою силу, а й хитрість. Для того, щоб заглушити звіриний голос дівки, він назбирав багато худоби, різних тварин – коней, волів, корів, псів, гусей, качок та ін., наказав обвішати їх дзвіночками, людям роздав палиці, свічки, і таким чином озброєний натовп вночі зі страшним гуркотом рушив на замок. Цей сюжет взяття твердині обманним шляхом є стереотипним у місцевому фольклорі. Дівка злякалася, гадаючи, що війська дуже багато і вирішила тікати. Перед цим вона покидала до замкового колодязя коштовні речі, золоту колиску тощо, очевидно, сподіваючись відшукати їх згодом, адже,

за оповідями, колодязі були дуже глибокі і виходили поза межі замків. У пізніших версіях мотиви можуть змішуватися, до них долучаються нові. Так, у підземний хід, яким тікала дівка, запускають кіз і баранів із дзвіночками, вона перековує задом наперед підкови коня – цей європейський мандрівний мотив широко побутує у фольклорі краю, зокрема у фольклорі про князя Ференца Ракоці II.

Матяш женеться за дівкою на чарівному коні – *татошу*, він є братом коня-татоша самої Поган-дівки, тому коні чекають одне одного. Мотив про коней є загальним місцем чарівної казки, діалог коней вважається одним із найпоширеніших. Угорські дослідники, виокремлюючи три найвідоміші форми діалогу чарівної казки, називають серед них діалог поміж драконом і його конем та діалог героя з чарівним конем перед відправленням у доленосну подорож. Зрештою, деякі його формули нагадують, а часто і дослівно повторюють українські [20, 27].

Отже, Матяш завдяки коням, які домовляються поміж собою, вже наздоганяє суперницю. Вони скачуть лісом, де на землі лежить багато жолудів. В одному з варіантів (збірка Гнатюка, 1898) окреслено локус їх місцеперебування – це Загонський ліс (поблизу сучасного Чопа), тобто є місцева прив'язка, що, на думку дослідників, властиве закарпатському фольклору про короля. Під час втечі кінь дівки поковзнувся на жолуді і став, вона, лютуючи, прокляла ліс, і відтоді там не родять жолуді. Поган-дівка просить Матяша не вбивати її, а взяти за дружину. Та Матяш не слухає її і шаблею стинає голову. Голова дівки зо три милі ще скаче по землі. У топонімічному переказі «Чорноголова» [19, 226– 227] йдеться про те, що Штефан-краль гнався за Поган-дівкою і відітнув їй голову. Голова почала втікати, й куди котилася, там усе горіло. Вона котилася все далі й шипіла у воді, палахкотіла вогнем і не спинялася. Це побачила газдиня, яка доїла корову, вона вибігла з хліва й плеснула молока на голову. Та завмерла. Відтоді кажуть, що чорна корова загасила голову. Звідси – Чорноголова. До того ж – як згадано в переказі – голова відьми й без того була зачаділа, одним словом – чорна. На Закарпатті існують й інші версії походження топоніма Чорноголова, та всі вони дотичні до спалення чого-небудь. У час смерті Поган-дівчати може розкриватися її таємниця, яку вона дуже оберігає – пташині ноги, перед сконом вона вигукує: «Татоше, татоше, не лізь у жіночі поли!» [6, 398]. Голова може сказати й таке: «Теж Штефан-краль звітязив, бо Погань-дівчати голову зняв», що означає визнання поразки в поединку.

Сам по собі поєдинок між чоловіком та жінкою також пов'язаний з міфами, в слов'янському, східнослов'янському епосі, зокрема в билинах

трапляються жінки-богатирки, наділені окрім великої сили також надприродними здібностями (богатирка Маринка, Настасія-королівна та ін.).

Відомо, що дівка походила з Туреччини (дочка/родичка турецького султана/баші), тож Матяш їде туди. У цій частині його чекають нові пригоди, в опис визволення короля влітаються елементи з переказів про Соломона. На Закарпатті та Галичині, по всій Україні відомо чимало апокрифічних легенд про Соломона (див. збірка Гнатюка, 1897 р.). За оповідями, він потрапив у полон. Та йдучи на шибеницю, сміявся, бо знав, що не помре, адже невдовзі з'явилося його військо, що суголосно з оповідями про славетного угорського короля.

За казковою інтригою під час зустрічі турецький цар не впізнає Матяша, про що свідчать їх діалог-розвідування. Казковий прийом впізнавання певного персонажа по якомусь знаку, прикметі тощо притаманний казковим колізіям, його витоки сягають давніх міфологічних, магічних уявлень, у художніх творах він слугує розвою сюжету, розгортанню казкової дії, а також її ретардації, надає їй тасмичності, загадковості. Отже, цар здогадується, що це Матяш, лише побачивши підпис короля на воротях, його хапають і цар наказує повісити його на кордоні обличчям до Угорщини. Матяша поклали спереду на воза, а сам цар із царицею вмостилися ззаду та їдуть у бік кордону. Матяш засміявся, що здивувало царя, той пояснив, мовляв, сміється тому, що передню частину возу коні тягнуть, а чого задня за нею йде? На кордоні Матяш попросив виповнити його останнє прохання, що теж є загальним місцем казок, що має міжнародне поширення. Він подув у трубку / свисток, по чому прибуло його військо, яке схопило царя. А потому сам повісив царя обличчям до Туреччини. Ще й пояснив свої слова, мовляв, сміявся тому, що він мусив іти, а чого цар за ним ішов?

Потому Матяш повертається до Угорщини, засновує кілька замків на території сучасного Закарпаття і захищає місцевих жителів: «Тай так забраў сьа до Угѳршчыни Матъаш-краль з вѳськом, тай кральвуаў, дѳки жиў. Розбїў зѳмок ў Хустьї, розбїў зѳмок ў Кїрагѳлменцу, розбїў зѳмок ў Серѳднѳум, розбїў зѳмок Камїанѳцький і типѳрь пустѳї стоїаць. І хтѳ би ни віроваў, та очїма мѳгбї увїдѳты, бо йї так. Вун трїмаў рѳську віру, трїмаў із нѳродом благѳчѳтївїм, храниў Угѳршчыну» [3, 173].

Цей загальнопоширений прикінцевий мотив про Матяша і турецького короля має дещо відмінну версію у збірці «Ігнатія з Никлович» та записях Н. Вархол, де Матяш вибрався в Туреччину «шпигонити». Початок та середина казки є аналогічними, а далі таке: Турок посадив Матяша на стовпі на трон, лишив там буханку хліба й воду. Прийшов Диявол і

пообіцяв забрати Матіяша додому за умови, що він віддасть йому за це душу зі свого народу. Матіяш відповів, що душею володіє Бог, а не він. Диявол вдруге спитав, Матяш пообіцяв допомогти, чим зможе. Диявол відніс його в палац, куди король попросив принести також Турка з Туркинею, чорт приніс ліжко з ними. Ті перелякалися, однак Матяш прийняв їх дуже гостинно. Потому турецький *кріль* дванадцять разів присягся перед Матяшем, що той не буде з ним *точити* війну і царівна теж. Вони вибили угоду на *железі*, і Матяш відіслав їх до свого краю. Казка закінчується словами «Такий був кріль Матіяш!».

У східній Словаччині замість Матяша діє король Венцель (Вацлав), тут турки хочуть отруїти короля, та його попереджує чорт.

Про переймання цих версій з угорського фольклору творів свідчать зібрані Лайошем Калманем перекази, про те, як перевдягнений Матяш шпигував за султаном, та його побачили і схопили. Він потрапив до Константинополя, де його хотіли стратити. Виконуючи останнє побажання приреченого на страту, одну руку йому звільнили, тож він зміг вийняти з плаща чорну книгу. Коли розкрив її, з'явилося троє чортів й понесли його до Буді разом з султаном та дружиною. У Буді король ув'язнив султана, та за дуже великий викуп випустив за умови, що той більше ніколи не нападатиме на країну. За іншою версією, Матяш, який потрапив до табору султана, просить, аби самому вибрати дерево, на якому його повісять. Прибувши на кордон, він подає знак свистком, і загін, що перебував неподалік, визволяє його.

Отже, казка про короля Матяша і Поган-дівча є оригінальним твором, де міжнародні мотиви поєдналися з місцевими топонімічними, історичними легендами та переказами, казками, світ чудесного – з реальними подіями, становищем селян під владою землевласників, панщиною. Образ угорського короля тут, за словами П. Лінтура «націоналізується», «демократизується», він тут не типовий владник, як у творах інших народів, а захисник селян від зовнішніх та внутрішніх ворогів, свій за як за походженням, так і за вірою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Вархол Н.* Матвій Корвін у народній прозі українців Східної Словаччини// Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – 1988. – Т. 15. – Ч. I. – С. 141–154;
2. *Гнатюк В.* Вибрані статті про народну творчість. – К.: Наукова думка, 1966. – 250 с.;
3. *Гнатюк В.* Етнографічні матеріали з Угорської Русі Т. II: Казки, байки, оповідання про історичні особи й анекдоти// Етнографічний збірник. – 1898. – Т. 4. – 254 с.;
4. *Гнатюк В.* Етнографічні матеріали з Угорської Русі ЕМЗУР Т. VI: Байки, легенди,

історичні перекази, новелі, анекдоти – з Бачки // ЕЗ. – 1911. – Т. 30. – 355 с.; **5.** Зачаровані казкою / українські народні казки в записах П. В. Лінтура; упоряд. І. М. Сенька, В. В. Лінтур. – Ужгород: Карпати, 1984. – 526 с.; **6.** Казки Закарпаття / запис, упоряд. і літ. опрац. М. Зінчука. – Чернівці: Вид. дім. «Букрек», 2009. – Кн. 23. – 456 с. – (Серія: Українські народні казки); **7.** Казки Буковини: Казки Верховини. – Ужгород: Карпати, 1968. – 224 с.; **8.** Матяш, король Русинув / матеріал убрав, ушорив, застачив властныма статями, коментаріями и словником Ігорь Керча. – Ніредьгаза, 2001. – 162 с.; **9.** *Kriza I.* Угорський король Матяш в усній народній творчості Закарпаття // НТЕ. – 2005. – № 2. – С. 60–65; **10.** *Кузеля З.* Угорський король Матвій Корвін в слав'янській усній словесности, розбір мотивів, зв'язаних з його іменем // ЗНТШ: I–IV. – 1905. – Т. 67. – С. 1–55; VI. Матвій Корвін у Словінців. – 1905. – Т. 68. – С. 55–82; VII–VIII. Матвій Корвін у Словінців. – 1906. – Т. 69– С. 31–69; IX–XI (Конєць). – 1906. – Т. 70. – С. 86–113; **11.** Легенди нашого краю / ред.-упорядник П. Скунець. – Ужгород: Карпати, 1972. – 216 с.; **12.** *Линтур П.* Король Матвій Корвін в угро-русской народної традиції // Народна школа. – Унгвар: Статті: 1940/41. – № 7. – С. 124–134; Тексти: 1940/41. – № 8. – С. 150–156; **13.** *Мушкетик Л. Г.* Герой народної казки у світлі категорій добра і зла // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: 36. наук. праць. – 2010. – Вип. 11. – С. 377–386; **14.** *Мушкетик Л. Г.* Людина в народній казці Українських Карпат: на матеріалі української та угорської оповідальної традиції. – Київ: ДСГ, 2010. – 320 с.; **15.** *Сенько І.* Історичні події Угорщини в усній традиції українців Закарпаття // Acta Hungarica. – 1992. – Вип. III. – С. 84–88; **16.** *Сокіл В. В.* Українські історико-героїчні перекази. –Л.: Інститут народознавства НАН України, 2003. – 320 с.; **17.** *Франко І.* Пісня про Пршемислову квітучу ліщину та легенда про квітучу палицю // Франко І. Твори: У 50-и т. – К.: Наукова думка, 1981. –Т. 29. – С. 545–551; **18.** Чарівна торба: Українські народні казки, притчі, легенди, перекази, пісні та прислів'я, записані від М. Шопляка-Козака / упоряд., передм., прим. та словн. І. М. Сенька; запис текстів І. М. Сенька, В. М. Сенька. – Ужгород: Карпати, 1988. – 170 с.; **19.** *Чорі Ю.* Що не сильце – своє лице: Легенди, перекази та оповіді про закарпатські міста, села й присілки. – Ужгород: Госпрозрах. ред.-видав. відділ у справах преси та інфор., 2007. – 248 с.; **20.** *Banó I.* Népmese // Magyar néprajz. – Budapest: Akadémiai K., 1988. – К. V. Népköltészet. – P. 7–64; **21.** *Dávid A.* A Mátyás király alakja a közép-európai folklórban // Helikon. – 1971. – P. 308–321; **22.** *Kriza I.* A Mátyás-hagyomány évszázadai. – Budapest: Akadémiai K., 2007. – 241 p.; **23.** *Musketik L.* Mátyás király a kárpátaljai népi prózában // Erdélyi reneszánsza. – Kolozsvár, 2009. – К. 1. – P. 210–218; **24.** *Perfekij E.* Podkarpatské a haličskorské tradice o králi Matyášovi Corvinovi // Sborník Filozofické fakulty Universitu Komenského v Bratislave. – 1926. – r. IV. – P. 43–55; **25.** Tüzoltó nagymadár: Beregújfalusi népmesék és mondák / Penckóferné Punykó M. gyűjtése. – Budapest; Ungvár: Hatodik Síp, 1993. – 334 p.; **26.** Ungi népmesék és mondák / gyűjt. és bev. rész írta Géczy J. – Budapest: Akadémiai K. – Madách K., 1989. – 620 p.; **27.** *Vrabel M.* Ruthén népmondák Mátyás királyról // Ethnographia. – 1893. – № 4. – P. 160.